

Messzi Imriskéről

Ha legközelebb arra járok, megint be kell ugranom Katona Istvánék tanyájába. Zákányszék és Rúza között laknak, és soha nem hallottak arról, hogy Móra Ferenc már 1910-ben írt a családjukról, sőt, fölmelegített töltöttkáposztához hasonlóan 1923-ban egészen pontosan június 17-én a Világ című lapban is megjelentek, és legvégül a Georgikon Epilógusaként kötetet is zártak. Nagyon kértek, juttassam el nekik a kötetet.

Furcsa találkozásunk volt idén, október közepén. Az öregcsorvai iskolát kerülgetvén akadunk rá egy összedöntött keresztre. Dúlóutak szögletében állott, amikor még állhatott, de hogy traktor ment-e neki szilaj figyelmetlenségében, vagy más nagy gép, nem tudni. Egy biztos, a kőkereszt darabokra esve hever az út porából kinőtt bokrok között. Sorra pusztultak keresztjeink, és mostanában sorra újítják föl őket, az állítatók iránt érzett kegyelet föltétlenül jobb sorsot kérne a hálátlan utókortól. Velem van János, aki ebben az iskolában járta gyerekkorát, együtt betűzzük a fölírát: *Katona Imre, és neje, Farkas Veron.* Állították 1923-ban. Ki lehetett ez a Katona Imre?

Azt mondja János, ő tudja. Az a tanyai csodagyerek, aki cséplőgépet szerkesztett. Ha kíváncsi vagyok rá, menjek be a szegedi múzeumba, ott most is megtalálom. Mondom rá, nem kell bemennem, láttam ott sok évvel ezelőtt, sőt, — még több éve, meg is akarom keresni. El még? Hol lakhat?

Útbaigazít, és már nyitjuk is a nagy tanya karámkapuját. Itt úgy vannak a villanypásztorral, mint az ugyancsak Móránál található Szelé ányó ura, Tiltalmas Nagy István volt a villámhárítóval: szegény helyen fából is megteszi. Körülkerítették a tanya körüli semlyéket, hogy adagolva legelhesse a marha. Amikor azonban elkezdtem mondani, hogy a kereszt állítóját keresném, azt a feleletet kapom, hogy rossz helyen járok. Az a fajta Katona Imre Mórahalomra költözött, ott keressem. Látom azonban, kíváncsian várják, mivéről keresném őket, el-

mondom a cséplőgép történetét, hozzátéve Móra írását is.

— Mégiscsak jó helyen járnak! Az a Katona Imre az én nagybátyám volt, de a keresztet nem ő állította.

— Ha minden tévedésem ekkora haszonnal járna, akkor mátol kezdve csak tévedni szeretnék! — szorongatom István kezét.

Betessékelnek azonnal a házba, pedig a vénasszonyok nyara önmagában is becsülendő ajándéka az ősznek.

— Úgy volt ő nagybátyám nekem, hogy az apám testvére volt.

— Csak volt?

— Sajnos, már apám is csak volt. Tavaly temették, Isten nyugosztalja.

— És az Imre?

— Én még a világon sem voltam, amikor ő meghalt. Én huszonötben születtem, ő huszonnégy éves volt, amikor meghalt. Számítsa ki, mikor történt. Kilencvenhatban jött a világra, akkor húszban volt huszonnégy éves. Csak apámtól hallottam róla.

— Mit?

— Azt, hogy elvitte a város, és hazaadta meghalni.

— Rejtélyes így a beszéd.

— Mondta az előbb a cséplőgépet. Az úgy volt, hogy amíg délben leállt a gép, és ebédelték a banda tagjai, addig ő belebújt.

— Ne is folytassa! Valaki elindította volna?

— Dehogy! Kijött belőle, és megcsinálta ugyanazt fából. Észrevette a város, hogy nem parasztnak való, elkezdte taníttatni. Elvégezte azt a gépipari iskolát is, nem tudom, akkor minek hívták, amelyik a Kálvárián épült.

— Tudom. Most Gépipari Szakiskola a neve.

— Akkor azt, de nem tudom, milyen fokozatot jelentett az akkor. Hogy a lelkesedés vitte-e el az első világháborúba, vagy a kényszer, azt nem tudhatom, de gondolom, a hazafias lelkületnek is volt hozzá köze.

Talán harcolt is a háborúban. Amikor már vége lett, akkor lett vége neki is.

— Hogyan?

— Egészen közönségesen. Legény volt, elment az öttömösi bálba. Búcsú volt akkor, a legénynek ott a helye. Barátaival ment állítólag.

— És?

— Valamilyik szerencsétlen ember éppen akkor veszett össze a feleségével. Azt nem tudom ki volt, arról nem szólt a családi emlékezet, de állítólag úgy indult el hazulról, hogy agyonüt valakit. Aki a mérgét ki akarja eresztetni, annak az a legjobb, ha valakinek a vérét ereszti ki. Bolond észjárás, persze, nagyon bolond, de azért megtörtént. És mit ad Isten, összetalálkozik éppen a mi Imrékkel. A társai azonnal arrébb álltak, de egy várost járt, háborút viselt ember nem futhat el. Főleg azért nem, mert tudván tudta, hogy ő senkinek nem ártott, ennél fogva senkitől nem kell félnie se. Neki ment az a szerencsétlen ember, és elvágta a nyakát.

Szegény Imre! Hatvannyolc évvel ezelőtt halt meg. Az öttömösi búcsú szeptemberben van.

*

Hazajöttem, de nem találtam hirtelen azt a Móra-írást, amelyben Imriské szerepel. Jó barátom segít, ideadja a *Vajda László* által szerkesztett sorozat *Georgikon* és *Nádi hegedű* című kötetét. Az Epilógusra vonatkozó jegyzetanyag bőségebb, mint a többi, ebből derül ki, hogy először 1910. február 13-án jelent meg a Szegedi Naplóban a *Máról-holnapra* rovatban *Katona Imriské* címen. Egy hónappal később, március 19-én megint előjön a téma, *A tanyai csodagyerek felcimmal, Kitaníttatja a város* címen. Elfutottam a Somogyi-könyvtárba, meg is találtam mindkettőt.

Az elsőt *Csipke* álnéven írta alá Móra. Nevén nevezi *Katona Pált*, és fiát, *Imrét*. Akkor volt tizenhárom

éves Imre — inkább tizennégy már! —, a leírás szerint *nagyfejű parasztyerek, piros és pufók képű, boglyas hajú, bamba kisfiú*. Alsótanyáról, a *csorvai kapitányságból* érkezett be az apjával, anyjával, és természetesen a Kultúrpalotába, hiszen akkoriban a tanyaikkal kapcsolatba hozható fontos dolgok ebben az épületben történtek. Előtte az Imre gyerekek megnézte az újszegedi Vig-féle fűrészgyár fűrészgépét, amíg az apja a deszkát válogatta, és otthon megcsinálta pontos mását. Később cséplőgépet szerkesztett, és az is működött, akár az eredeti. Fölvetődik azonnal, taníttatni kellene a gyereket, de egyelőre tiltakozik ellene a család.

A második írásból derül ki, *Tömörkény Istvánhoz* mentek, és föltehetően elírás történt, mert itt *fölsótanyaiként* szerepelnek. Tömörkény a gépek működő mását megvette a múzeumnak, meg, különféle emberi és állati alakokat is, amiket a gyerek otthon kifaragott, sőt, a varrógép és a repülőgép (!) is a múzeumé lett. Pénzt adott a szülőknek, hogy legyen miből tovább farigcsálnia.

Arról is tudósít a második írás, hogy Tömörkény a polgármesterhez, *Lázár Györgyhoz* beadványt intézett, és kérte, taníttassa a város. *Akkor már elvégezte Imre a negyedik elemi osztályt.*

Erősen valószínű, tizenhárom évvel később már nem sokat tudhatott Imréről Móra, amikor a Katona nevet elhagyva *Messzi Imriskéről* beszél újra. Majdnem azt írja le karcolatában, amit az első változatban olvashattunk. A nagy fejjel kezdte ezt is, kiegészítve a mórás fordulattal: *Az ilyen fejre szokta mondani a falusi kalapos, hogy ez a remek fej, mert ebbe sok ész belefér.* Az már csak az okvetetlenkedő utókorból merül föl kérdésként, lehetett-e egyáltalán *falusi kalapos* abban az időben, vagy besorolható ez is a többi mórás nagyvonalúság

közé? Szórol szóra megegyező részek vannak benne az első változattal, de — szépít az emlékezet? — már *nem Tömörkénynek* viszik be a csinálmányokat, hanem *nekem*, azaz Móra Ferencnek. Ha két nagy író egymás mellett dolgozik, elengedhetetlen az áthallás, mondanánk rá most, és számos más példát is elővehetnénk rá. Az első változatban azt mondja Katona Pál, azért nem veszelődik el Imre otthon, mert vigyáznak egymásra a *birkákkal*. A másodikban természetesen Messzi Pál lesz az apából, és a gyerek azért nem veszelődik el, mert vigyáznak egymásra a *malacokkal*.

Arról pedig még inkább nem tudhatott Móra, amikor irodalommal változtatta első írását, *Imriské már nem élt*. Majdnem három évvel ezelőtt volt az a nevezetes öttömösi búcsú, amikor végleg elveszejtődött. Írásának vége felé még azt tanácsolja a *hozzá* küldött gyerekeknek, *Maradj te csak a malackáid közt, Messzi Imriské, és vigyázzatok egymásra a szép síma ég alatt, a jó meleg napon, a libatoppas zöld gyepeken. Ott olyan boldog emberré serdülhetsz, mint az édesapád meg a keresztapád, meg az egész atyafiságod, amelynek tenyerében van a mi kenyérünk, és ha kinyitja a tenyerét, akkor eszünk, ha becsukja, akkor nem eszünk. Most még nem értem, kis buksi, hogy lehet ez, de mire megnősz, majd megérted. És ha akkor lesz kedved az uradáshoz, annak már lesz értelme. Akkor lehetsz pártelnök, lehetsz követ, exportálhatsz és börszínhatsz, és ha jól forogtad magad e világi életben, lehetsz félelmetes diktátor.*

Akkor én már nagyon öreg ember leszek, Messzi Imriské, és félig megvakult a sok írástól, olvasástól. Emlékezz meg akkor róla, hogy milyen jó szívvel voltam hozzád életed keresztútján, és járj ki nekem egy ágyat a menházban...

Azért idétem ilyen hosszan a befejezés előtti sorokat, hogy megint láthassuk, mennyire összemossa az emlékezet Tömörkényt Mórával. Móra emlékezete!

HORVÁTH DEZSŐ

A 35. vásárhelyi őszi tárlat anyagából

Szabó Tamás: Érintés,
Kiss György: Korpusz V.,
Tóth Ernő: Emlékek
színpadán,
Szalay Ferenc: Tisztelet
Krúdynak,
Németh József: Zúzmarás idő.

